

Евроатлантическите измерения на националната сигурност и приносът на България за укрепването на сигурността в региона след 2015г.

Терминът „сигурност“ е сложно многопластово понятие. Трудността при неговото дефиниране идва основно от множеството различни гледни точки, през които то може да бъде разгледано, както и субектите, с които то се свързва. От гледна точка на основния субект на международните отношения – държавата, за сигурността се говори като за състояние на липса на заплахата и възможност на държавата и нацията да защитават основните си ценности; състояние на баланс между заплахата и потенциал за отбрана при евентуален риск. Условно в науката сигурността се изучава в две основни дисциплини – национална и международна. Делител се явява държавата.

Обобщено националната сигурност представлява всички мерки, предприети от една държава, за да осигури своето оцеляване и безопасност. Тя включва спирането на нападения — отвътре (вътрешни) и отвън (външни), както и закрилата и благосъстоянието на гражданите. Българското законодателство дефинира понятието Национална сигурност в Закона за защита на класифицираната информация (ЗЗКИ) и в Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“ (ЗДАНС).

Законът за ДАНС визира следното: „Национална сигурност е динамично състояние на обществото, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите, основните права и свободи на гражданите, устойчивото икономическо развитие и благосъстоянието на населението, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети”¹.

Евроатлантическите измерения на националната сигурност на Република България най-общо казано представляват рамките, в които се развива сигурността, формирани в следствие на избрания политически курс (националната политика) и поетите ангажименти, произхождащи от членството на страната в ЕС и НАТО.

Тези три основни момента представят част от стратегическата среда за сигурност на България, към която се добавят елементите на държавата като географско положение, спецификации, характерни особености и институциите, за да се пресъздаде образът на системата за национална сигурност. По правило тя, както и всяка друга индивидуална система, представляват елементи на друга система от по-горен клас, както и всеки елемент е своеобразна самостоятелна система. Същият принцип се отнася за стратегическата среда за сигурност, която е част от глобалната среда.

Основни градивни елементи на евроатлантическата система за сигурност (национална и международна) освен институциите, са стратегическите документи на държавите и съюзите/алиансите – Стратегия за Национална сигурност и Националната отбранителна стратегия на Република България^{2/3} (от 2011г.), на ЕС^{4/5} (от 2003/2008г.), на НАТО⁶ (от 2010г.). Анализирайки ги, може да се устави, че те създават обща оценка на средата за сигурност, определят приоритетни рискове и заплахата и предлагат

¹Закон за Държавна агенция „Национална сигурност”, доп., бр. 38 от 18.05.2012г. (в сила от 01.07.2012г.), пар. 1, т. 1 (Нова, ДВ, бр. 93 от 2009г.).

² http://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/nss_bul.pdf

³ http://www.comd.bg/sites/default/files/public_files/20110421_nac_otbr_strategia.pdf

⁴ <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIBG.pdf>

⁵ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/librairie/PDF/QC7809568BGC.pdf

⁶ http://rdsc.md.government.bg/BG/Activities/Obuchaemi/NSC_BUL.pdf

теоретични методи за отговор на предизвикателствата(стратегически цели), които в повечето случаи се изчерпва със заключението за необходимост от международно сътрудничество, взаимодействия между вътрешните органи на управление и употреба на военни и невоенни средства и потенциал. НАТО определя три основни задачи, чрез които ще гарантира сигурността на страните-членки: колективна отбрана (чл. 5 от Вашингтонския договор), управление на кризи (политически и военен инструментариум) и кооперативна сигурност (влияние на и върху алианса отвъд неговите граници). ЕС – като основно икономически и политически съюз, набляга на дипломатичните средства (диалог и посредничество) за отговор на рисковете и заплахите – позоваване на международното и европейското право, налагане на санкции и ограничения, хуманитарна, материална и финансова помощ, сътрудничество и наблюдение на процесите и тенденциите в и извън рамките на съюза (Европейска служба за външно действие, Европейска агенция по отбрана). За България, която е член и на НАТО, и на Европейския съюз, изглежда, че възможностите за намиране на ефективен отговор на стратегическите рискове, зададени в стратегията за национална сигурност, се определят основно от състоянието на страната – вътрешната стабилност (политическа и икономическа), законната уредба и съгласуваност между съдебна, изпълнителна и законодателна власт. По отношение на външните рискове и заплахи, страната изпълнява своите задължения, произтичащи от членството ѝ в НАТО и ЕС и от различни международни договори като набляга на „меката” сила и разчита на колективна отбрана, но също така участва и в мироопазващи операции на ЕС.

Към настоящия момент, приносът на България в мисии и операции на ЕС (по линия на Общата политика за сигурност и отбрана) за опазване на международния мир и сигурност (в този смисъл националната сигурност на страната и тази в региона) е фокусирано върху Западните Балкани (Мисия на ЕС в областта на върховенството на закона в Косово (EULEX Kosovo) и Военна операция на ЕС в Босна и Херцеговина (EUFOR Althea) и Черноморския регион (Мисия на ЕС за наблюдение в Грузия (EUMM Georgia -13). Български военнорслужещи участват също така в операцията на ЕС в Мали (EUTM Mali) и в операция „Атланта” за борба с пиратството в крайбрежните води на Сомалия и Аденския залив (EUNAVFOR ATALANTA). България има принос и към изграждане на военния капацитет на ЕС със сили за бързо реагиране, чрез участие в многонационалната тактическа Бойна група на ЕС „HELBROC” (заедно с Гърция, Румъния и Кипър), успешно сертифицирана за предстоящо дежурство през първата половина 2014г., както и планирани дежурства през 2016 и 2018г.⁷

Не по-малко е участието на страната в инициативи и програми на НАТО. България подкрепя развитието на сътрудничеството между НАТО и Русия (Съвет НАТО-Русия), важно за сигурността в евроатлантическата зона, в два взаимосвързани аспекта - на политическия диалог и практическото сътрудничество. Страната е партньор на Алианса в рамките на Диалога със седем държави: Алжир, Египет, Израел, Йордания, Мавритания, Мароко и Тунис (Средиземноморски диалог на НАТО), чийто целите включват засилване на политическия диалог, постигане на оперативна съвместимост, напредък в отбранителната реформа на страните-партньори и принос в борбата срещу тероризма. България подкрепя Истанбулска инициатива за сътрудничество, целяща засилване на сигурността и стабилността в региона на широкия Близък Изток посредством изграждането на взаимно изгодни двустранни партньорства между Алианса и отделни страни. След присъединяването на Република

⁷ http://www.md.government.bg/bg/cooperation_EC_OPPO_Activities.html

България в НАТО, страната ни продължава своя ангажимент към програмата Партньорство за мир, в която участват всички страни-членки на Северноатлантическия пакт и страни-партньори и кандидати за членство, тъй като програмата представлява уникална възможност не само за включване в глобалните усилия за разрешаване на проблемите на сигурността, но и за подпомагане усилията на страните-партньори. България участва пълноценно (в различни времеви периоди, включително и сега) в различни мироподдържащи и тренировъчни операции на НАТО като ISAF (Афганистан), KFOR (Косово), Мисията за обучение на иракските сили за сигурност NTM-I, операцията “Active Endeavour” в Средиземно море, операция „Обединен защитник” (Либия)⁸.

Тези факти говорят за сериозността, с която България възприема ангажиментите по линия на членството си в ЕС и НАТО в сферата на сигурността и отбраната. Демонстрира се постоянство в позицията и наличие на необходимата политическа воля на страната в подкрепа и участие в инициативи и операции за опазване на мира и сигурността не само към настоящия момент, но и в бъдеще време, както в региона на Балканите и Черноморието, така и в останалите части на света – Средиземноморието и Северна Африка и широкия Близък Изток.

Как виждате общата картина на заплахите и рисковете за сигурността на държавите от евроатлантическото пространство и съседните на България държави в региона на Югоизточна Европа и Черноморския басейн след 2015г.?

Неминуемо динамиката на света оказва влияние и върху сектора за сигурност и отбрана, в този смисъл и върху рисковете и заплахите. След 2015г. на дневен ред ще се обсъждат теми за енергийната сигурност на света, диверсификация на доставките и отношенията със страните-доставчици (Русия, Азербайджан и възможно формиране на нов съюз, основаващ се на енергийните връзки с водеща роля на Москва), тъй като тенденцията за изчерпване на енергийни ресурси (петрол, газ) нараства лавинообразно. Промяна в ролята на САЩ – от вносител на горива към износител. Същевременно въоръжените конфликти и военните действия в Близкия Изток и нестабилността в региона на Северна Африка (Египет, Либия) поддържат постоянен интензитет, което води до опасност от бежански вълни, особено в посока на ЕС и Балканите. Въз основа на ниския стандарт и лоши условия за живот (нарастващата липса на питейна вода, хигиена, болести, бедност, глад) е възможно нарастване на друг вид бежански потоци, зараждащи се в централноафриканските страни. По правило бежанските потоци винаги се свързват с опасност от разпространение на зарази и вируси, засилване на дейността на организирана престъпност (трафик на хора, оръжия, наркотици) в съответните региони, нарастване на напрежението между различните етнически, религиозни и социални групи на обществото на страни, намиращи се на път на потоците, водещо да сблъсъци и опасения от разпространение на тероризъм във всичките му форми. Климатичните промени (повишаване на температурите, жеги, суши, земетресения, цунами, урагани) също показват своя потенциал като бъдещи предизвикателства за сигурността.

Как виждате баланса между съхраняването и развитието на национални способности в областта на сигурността и отбраната, от една страна, и възможностите за развитие на процеса за предоставяне и споделяне на способности (pooling and sharing, smart defence), от друга, след 2015г.?

⁸ http://www.md.government.bg/bg/cooperation_NATO.html

Инициативите на НАТО – Smart defense, и на ЕС – Pooling and sharing, целят развиването на специфични оперативни способности на Въоръжените сили на държавите-членки, които ще послужат за нуждите на съюзите за по-добрата координация, кооперация и съответни действия за защита на сигурността. Основната идея е специализацията в традиционно силни за всяка страна способности, тяхното доразвиване и усъвършенстване, за сметка на недобре развитите такива. По този начин се постига по-високо ниво на оперативна съвместимост и способности като цяло за съюзите, участието на всички членове в съвместни мисии и операции и частично намаляване на разходите на отделните държави по линия на отбраната (облекчаване на бюджетите и възможност за спестяване на средства, които да се насочат към други сектори с по-належащи нужди). Разчита се, че при наличие на заплаха за страната, група от страни или като цяло за съюза/алианса, ще се предприемат действия по „колективната отбрана” (чл. 5 от Вашингтонския договор, Договор от Лисабон - Обща външна политика и политика за сигурност на ЕС, Обща политика за сигурност и отбрана на ЕС). Поражда се въпросът – колко бързо ще се задействат съответните членове и клаузи от договорите при необходимост, тъй като процесът на вземане на решение е сложен и засяга различни интереси. От тук произтича и втори момент – ще се справи ли самостоятелно всяка държава-членка на ЕС и/или НАТО със съответната рискована кризисна за нея ситуация, докато трае процеса на вземане на решение, при условие, че развива само необходимите от съюза специализирани способности и оставя на заден план останалите звена и сектори от отбраната и Въоръжените си сили. Членство в един или друг вид съюз (ЕС, НАТО) не генерира автоматично сигурност за участниците, сигурността трябва да се създаде и развива - както на наднационално, така и на национал (вътрешнодържавно) ниво.

Каква е според вас възможността за изграждане на напълно интегриран модел на система за национална сигурност?

Възможността се определя от много фактори – първият, от които е достатъчна политическа воля. Без нужното желание и усилия от страна на управляващите, ведомствата и структурите от сектора за сигурност това не би било възможно. Втори фактор би следвало да бъде наличие на адекватни на глобалната среда анализи и оценъчни доклади, дефиниращи рискове, предизвикателства и заплахи за националната сигурност, и евентуални мерки за минимизирането и неутрализирането им, на основата на които да се ревизират или създадат нови национални документи – стратегии и при необходимост закони за специалните служби. Последен момент е комуникацията с гражданското общество, фактор, от който зависи до голяма степен успешното изграждане на модела. Би следвало да се създаде благоприятен обществен климат, чрез насърчаване и развитие на гражданско-военните отношения, открити отношения на властимащите и службите с обществото, посредством граждански контрол върху дейността, дейно участие, разбиране и подпомагане от страната на обществото в работата им. Така би се изградило доверие, прозрачност и обществено спокойствие в държавата – четвърти важен фактор.

Георги В. Джунджуров,
Магистър по „Национална сигурност и отбрана”
Военна академия „Г. С. Раковски” – гр. София